

Magdalena Anna Reichardt

Szkoła Doktorska Uniwersytetu Szczecińskiego

E-MAIL: magdalena.reichardt@phd.usz.edu.pl ORCID: 0000-0002-9917-7169

Girls Empowerment!

Wspieranie mocy dziewcząt^{*1} i młodych kobiet* w międzykulturowej edukacji pozaszkolnej

STRESZCZENIE

Artykuł prezentuje wybrane aspekty „pedagogiki mocy” oraz metody mające na celu kształtowanie postaw, wiedzy i umiejętności w tym zakresie. W tym tekście proces uczenia się postrzegany jest z perspektywy intersekcyjnej i oznacza przeciwdziałanie kulturowej, strukturalnej i systemowej dyskryminacji oraz nierównym relacjom władzy. Podstawą rozważań są polsko-niemieckie doświadczenia projektowe w obszarze edukacji pozaszkolnej oraz doświadczenia związane z funkcjonowaniem świetlic dla dziewcząt* w kraju związkowym Brandenburgii (Niemcy), będące treścią badań w działaniu prowadzonych przez autorkę przez ostatnie 10 lat.

Tekst skierowany jest do edukatorek* i edukatorów*, rodziców, dziewcząt*, młodych kobiet*, multiplikatorek* i multiplikatorów*, aktywnych w obszarze edukacji pozaformalnej, szkolnej i pozaszkolnej, pragnących wspierać proces upędomocniania młodzieży.

Po(d)stawą w takim uczeniu (się) jest uważność i wrażliwość na indywidualne potrzeby i biograficzne złożoności (rozumiane jako zespół życiowych uwarunkowań) każdej z osób przy jednoczesnym postrzeganiu i wspieraniu procesu grupowego.

W procesie uczenia (się) szczególnego znaczenia nabiera tworzenie więzi, przyjaźń, solidarność, komunikacja konsensualna, wolnościowe i krytyczne myślenie, świadomość możliwości i umiejętność zastosowania różnego rodzaju strategii w życiu oraz „przyglądanie się sobie w obecnej chwili i miejscu”. Podejście to możemy nazwać pedagogią terażniejszości, bowiem odnosi się do sytuacji i relacji tu i teraz, a nie dalekiej, nieokreślonej przyszłości. Jako przykład takiego podejścia artykuł prezentuje metodykę stosowaną podczas corocznego tygodniowego polsko-niemieckiego rejsu żeglarskiego organizowanego dla dziewcząt* i młodych kobiet*.

SŁOWA KLUCZOWE: intersekcyjność, pedagogika terażniejszości, emancypacja, empowerment, przyjaźń, solidarność

1 Gwiazdka jest oznaczeniem, które ma na celu uczynienie języka bardziej inkluzywnym. Używa się jej (np. w Niemczech) jako symbolu dla płci, które mieszczą się poza binarnym zakresem i nie mają odpowiednika gramatycznego.

Wprowadzenie

Praca projektowa oparta na współpracy międzynarodowej jest, obok działań grup nieformalnych, jednym z niewielu formatów wdrażania w Polsce edukacji polegającej na wzmacnianiu skierowanej do dziewcząt* i dorastających kobiet*. Proces uczenia się wiąże się w tym przypadku z przeciwdziałaniem kulturowej i systemowej nierówności. Jednym ze sposobów działania w tym zakresie jest wzajemne dzielenie się doświadczeniem i wspólne rozpoznawanie w grupie możliwych zachowań i strategii, które wspierają pozytywne widzenie siebie, relacji i świata. Ma to jednocześnie charakter kształcenia obywatelskiego, bowiem jest elementem prowadzącym do zmiany w kwestii dyskryminacji i kreowania nowych warunków życia społecznego.

Często dyskryminacja postrzegana jest jako problem jednowymiarowy. Podejście intersekcyjne podkreśla, że kategorie, takie jak płeć, kolor skóry, wiek, pochodzenie społeczne, zdolności i orientacje seksualne nie funkcjonują oddzielnie, lecz są elementem wielowymiarowej, przeplatającej się nierówności i dyskryminacji. W codziennym życiu mamy często do czynienia z dyskryminacją z wielu przyczyn jednocześnie, np. dyskryminacją ze względu na płeć, wiek, stopień sprawności czy pochodzenie. Model ten został zaproponowany przez prawniczkę i działaczkę na rzecz praw człowieka Kimberlé Crenshaw, która wyjaśnia ideę jego powstania:

Intersekcyjność była próbą sprawienia, aby ruch feministyczny, aktywizm antyrasistowski i prawo antydyskryminacyjne robiły to, co do nich należy: położyły nacisk na wielość ścieżek doświadczania opresji na tle rasowym i płciowym, tak, aby te problemy były łatwiejsze do omówienia i zrozumienia (Crenshaw, 2015, tłum. Olga Hryckowian).

Dyskryminacja z kilku przyczyn jednocześnie jest doświadczeniem wielu młodych kobiet* i dziewcząt*, dlatego tak ważne jest podejmowanie działań edukacyjnych mających na celu przeciwdziałanie tym procesom we wszystkich sferach i płaszczyznach życia społecznego. Niniejszy artykuł jest próbą opisu pewnego projektu będącego próbą odpowiedzi metodycznej na takie wyzwania w warunkach międzykulturowej edukacji pozaszkolnej. Opiera się na doświadczeniach nabytych w świetlicach dla dziewcząt* w kraju związkowym Brandenburgii (Niemcy), a także polsko-niemieckiej współpracy między świetlicą dla dziewcząt* *Zimticken* („Cynamonowe kozy”) prowadzonej przez *Frauenzentrum Potsdam e.V* (Stowarzyszenie Centrum Kobiet w Poczdamie) i jej partnerskimi organizacjami w Szczecinie (Fundacja Droga Wolna) i Krakowie (Fundacja Autonomia). W ramach tej współpracy wypracowywana jest metodyka w oparciu o doświadczenia różnych

krajów i kształcenie edukatorek*. Zadaniem edukatorek* jest nieustanne budowanie wzajemnego zaufania w relacji z dziewczętami* i szczerze zainteresowanie ważnymi dla nich tematami. Oznacza to nie tylko nieustanną otwartość na potrzeby i propozycje dziewcząt*, ale także unikanie zachowań wykluczających.

Każdego roku odbywa się od dwóch do czterech wspólnych projektów wymiany młodzieży, w tym m.in. rejs żeglarski. Oto niektóre założenia metodyki „empowermentowej”, realizowane podczas polsko-niemieckiego rejsu żeglarskiego.

Celem wspólnej wyprawy jest spotkanie dziewcząt* i kobiet* w warunkach, które sprzyjają powstawaniu przyjaźni, próbowaniu strategii kooperacyjnych, uwrażliwianiu na to, co dzieje się w danej chwili i na wartość bycia w grupie wspierania wzajemnego.

Adresatkami rejsu są dziewczyny* w wieku 12–22 lat. Nabór ma charakter otwarty. Zarówno po polskiej, jak i niemieckiej stronie, w projekcie biorą udział także osoby z różnym stopniem sprawności i z tłem migracyjnym. Intencją edukatorek* jest umożliwienie każdej uczestniczącej mówienie we własnym języku, dlatego szczególny nacisk kładziony jest na zapewnienie pośrednictwa językowego we wszystkich przestrzeniach komunikacji.

Edukatorkami* projektu są Huyen Nguyen, Vera Spatz, Lena Mitelman i Magdalena Reichardt oraz skiperka*, bosmanka*, sterniczka* i zespół tłumaczy*. Za każdym razem do załogi dołączają nowe edukatorki*, które pragną poznawać metody uprawomocniania.

Projekt kończy się wielopoziomową ewaluacją i rytuałem domykającym. Planowanym efektem jest stworzenie grupy opartej na przyjacielskich relacjach, która istnieje także pomiędzy projektami, wspiera się za pomocą wielu mediów, przekazuje dalej idee i wartości spotkania oraz wspólnie przygotowuje następny projekt.

Niniejszy artykuł ma na celu podzielenie się doświadczeniem w wdrażaniu założeń pedagogiki mocy, otwarcie na debatę dotyczącą uzasadnienia potrzeby wprowadzania nowych pojęć i metod, a także zaproszenie do współtworzenia formatów edukacyjnych.

We wprowadzeniu artykułu przedstawiona została krótko koncepcja intersekcyjna, w kolejnych jego częściach zaprezentowane będą założenia edukacji mocy z odniesieniem do metod realizowanych podczas rejsu, następnie jedna z nich, *Magic moment*, zostanie zaprezentowana jako konkretny przykład uwrażliwiania na teraźniejszość. W końcowej części artykułu nastąpi zaproszenie do debaty na temat prezentowanego podejścia.

Żaglowiec jest metaforą świata społecznego a załoga – wspólnoty wpływającej na morze emancypacji i mocy

„Pedagogika mocy”

Pedagogika mocy ma na celu, podobnie jak pedagogika uciśnionych, wskazać narzędzia emancypacji w celu budowania bardziej sprawiedliwego i równoprawnego świata.

Paulo Freire (1970) w *Pedagogy of the Opressed* edukacją emancypacyjną nazywa proces nabywania umiejętności krytycznego widzenia i pojmowania świata oraz swojej roli w środowisku. Zatem istotnym elementem w emancypacyjnej edukacji wzmacniającej jest uwrażliwianie na zachowania dyskryminujące i wskazywanie na możliwe narzędzia i strategie przeciwdziałania ich przejawom. W praktyce może to oznaczać poznanie i opanowanie narzędzi do komunikowania własnych poglądów, przekonań i przeżyć, doświadczanie sprawczości indywidualnej i wspólnotowej, dzielenie się doświadczeniem, aktywny udział w procesach decyzyjnych i innych sferach życia.

Proponuję wprowadzenie pojęcia „pedagogika mocy”, aby odejść w opisie od słowa „uciśnienie” na rzecz słowa „moc”, zwracając uwagę na zjawiska, takie jak dobrowolność i sprawczość. Bez względu na to, w jakiej sytuacji znajduje się jednostka i jak bardzo świadoma jest dyskryminacyjnych uwarunkowań, w którym żyje, istotne jest takie organizowanie codziennych procesów uczenia (się), aby dobrowolność udziału mogła być nieustannie weryfikowana. Jest to punkt wyjścia dla poczucia sprawczości i metoda jej wzmacniania.

Już na etapie zwoływania załogi na rejs ze szczególną uwagą formułowane są informacje dotyczące wydarzenia. Szczególne znaczenie ma stworzenie warunków, w których możliwe jest dobrowolne uczestnictwo na każdym etapie działania. Wspólne życie na żaglowcu wymaga współdziałania. Każdorazowo wymaga przemyślenia fakt łączenia tego z postulatem dobrowolności.

Dobrowolność (w tym przypadku) zakłada, że dziewczęta* są informowane o tym, w co się angażują i są świadome swego prawa do zmiany zdania i podjęcia nowej decyzji w dowolnym momencie. Są one* poważnie traktowane, co sprzyja motywacji i braniu odpowiedzialności za siebie i innych (Akselrud i in., 2021).

W praktyce oznacza to **aktywne pytanie** – upewnianie się co do zgody lub niezgody dziewcząt* na uczestniczenie w wydarzeniach oraz dbałość o równy dostęp do informacji. Wszystkie osoby wchodzące w skład załogi są zachęcane do brania udziału w procesach podejmowania decyzji i kreowaniu warunków wspólnego życia.

Wspólne emancypacyjne pływanie po morzu jest przykładem działania, w którym osoby prawnie odpowiedzialne za bezpieczeństwo, mimo potencjalnych zagrożeń, stwarzają w każdej możliwej sytuacji warunki umożliwiające współuczestnictwo i podejmowanie decyzji na bazie konsensusu. Stosowanie konsensualnych metod komunikowania i rozwiązywania sporów wspiera partycypację i poczucie odpowiedzialności w grupie (także za bezpieczeństwo), umożliwia doświadczanie i rozumienie grupowych procesów decyzyjnych, sprzyja uzyskaniu optymalnych rozwiązań w grupie, rozwija kompetencje komunikowania i umiejętność aktywnego słuchania. Pomaga w tym pozbawiony przemocy język, który wspiera powstawanie szczerych relacji, sprzyjających rozpoznawaniu i wyrażaniu uczuć oraz potrzeb każdej osoby w grupie (Reichardt, 2017).

Konsensus jest metodą podejmowania decyzji, która uwzględnia opinie, wątpliwości i emocje każdej osoby w grupie, a jednocześnie scala tę grupę. Jest dynamicznym procesem, podczas którego omawiane są wspólnie rozmaite proponowane warianty rozwiązań, a rozstrzygnięcie opiera się na zgodzie wszystkich uczestniczących. Jego charakter może być mniej lub bardziej formalny i zazwyczaj wymaga czasu. Efekty nieśpiesznego komunikowania i procedowania są długotrwałe, ale mają charakter wspólnototwórczy oparty na akceptacji i zaufaniu.

W umacnianiu autoakceptacji i wzajemnego uznania/szacunku, szczególnie ważna jest uważność na każdą osobę w grupie. Pomaga to zrozumieć emocje, stany świadomości, potrzeby, motywacje i wewnętrzne sprzeczności. Doświadczanie uwagi, zainteresowania i akceptacja różnorodności w grupie wspiera poczucie wartości u dziewcząt*, a przestrzeń umożliwiająca poszerzenie strefy eksperymentu w relacjach pozwala na kształtowanie niezależności i odwagi. W praktyce edukacyjnej oznacza to stawanie w dyskursie społecznym po stronie dziewcząt*, sytuowanie ich w centrum uwagi, traktowanie poważnie, pomaganie im w rozpoznawaniu sytuacji życiowych i wspieranie w doborze strategii umożliwiających im usamodzielnianie (Akselrud i in., 2021). W życiu codziennym uważność może się przejawiać poprzez proste sytuacje, na przykład rozmowę podczas posiłku, w której pielęgnowane są potrzeby dziewcząt* i edukatorek* w zakresie jedzenia. Podczas ostatnich kilku rejsów narodziła się narracja „kanapki z awokado”. Poprzez szczegółowe wzajemne opowiadanie o ulubionych produktach na kanapkach i kreowanie „tej kanapki” podczas posiłku uczestniczki* wymieniają się informacjami z zakresu dobrostanu. Istotne metody to takie, które wspierają relacje między uczestniczkami* i pozwalają na nawiązywanie relacji umożliwiających wymianę doświadczeń na tematy, które są dla dziewcząt* bardzo

ważne (np. te związane z ciałem i relacjami intymnymi). Podjęcie rozmowy na ich temat wymaga dużego zaufania w grupie. Z naszego doświadczenia wynika, że takie tematy pojawiają się w momencie największej intymności grupy, która ma miejsce w kreatywnej fazie jej dynamiki. Daje to możliwość podjęcia tematu ciała neutralności, ciała pozytywności i seksu pozytywności. Ciała neutralność mówi o ciele bez wartościowania, traktując je jako zasób każdej osoby. Ciała pozytywność oznacza nie tylko akceptację swojego ciała, ale także akceptację różnorodności ciał ludzkich jako zjawiska naturalnego, a także porzucenie wartościujących stwierdzeń w ich charakterystyce. Duże znaczenie w budowaniu podejścia dziewcząt* do tej kwestii ma podejście edukatorek* do własnego ciała, zarówno w sferze deklaratywnej, jak i rzeczywistej. Oznacza to stałą refleksję nad postrzeganiem własnych zasobów w tym aspekcie. Seksu pozytywność ma związek z ciała pozytywnością i jest procesem emancypacji w sferze seksu. Istotne jest bezpieczeństwo, przyjemność i wspólna uważność osób, które decydują się (lub nie) na konsensualne praktyki seksualne. Zagadnienie świadomej zgody jest istotnym aspektem w edukacji dziewcząt* i młodych kobiet*. Mają one także prawo do informacji na temat antykoncepcji, aborcji i chorób przenoszonych drogą płciową oraz wiedzy na temat sposobów wykorzystania całego potencjału swojego ciała do odzyskania swobody i kontroli nad nim (Akselrud i in., 2021).

Otwartość na współpracę i solidarność

Dziewczęta* i kobiety* często nie mają w społeczeństwie równych praw, dlatego ważne jest wspieranie ich zaangażowania obywatelskiego i działań kolektywnych, czyli wspólnych inicjatyw opartych na współpracy. W trakcie rejsu podejmowane są rozmowy na tematy społeczno-polityczne, podczas których dochodzi do wymiany opinii, emocji, poglądów, wątpliwości czy strategii działań. W ten sposób dochodzi do refleksowania swojej roli w społeczeństwie i zwiększenia udziału w życiu publicznym. Podczas rejsu uczestniczki* planowały i realizowały w portach akcje na rzecz ochrony wód Morza Bałtyckiego lub informowania o sytuacji uchodźców na Morzu Śródziemnym.

Wspiera to przełamywanie kultury milczenia i pomaga nabyć kompetencji w zakresie wyrażania poglądów, sprzeciwu i solidarności. Wśród wielu definicji solidarności bazujemy na tej osadzonej w retoryce feministycznej, związanej z duchem walki. Postawa solidarności i współdziałania stwarza możliwość doświadczania przez uczestniczki* siły i sprawczości w dążeniu do wspólnego celu i kreowania przyjaznej im rzeczywistości. W działaniu mamy do czynienia z wyostrzaniem się różnic i podobieństw. W praktyce

edukacyjnej zdarzają się niekiedy sytuacje promujące zachowania konkurencyjne. W pracy z grupami dziewcząt* i młodych kobiet* proponujemy jednak stosowanie możliwie często metod kooperacyjnych, budując przez to etos współpracy i zadowolenia ze wspólnie osiągniętych celów. Planowanie wspólnego czasu w grupie może polegać na stwarzaniu możliwości pozytywnych doświadczeń, uwzględniających potrzeby wszystkich uczestniczących* bez presji czasu i w atmosferze pełnej szacunku i uważności.

Zadaniem edukatorek* jest umożliwianie warunków do zaistnienia i multiplikowania sytuacji doświadczania decyzyjności, sprawczości i solidarności grupowej (Akselrud i in., 2021). Szczególnie istotne jest to w fazie dekonstrukcji dynamiki grupy. Edukatorki* troszczą się o podtrzymywanie temperatury we wzajemnych relacjach w grupie i stwarzanie warunków do wspólnotowych doświadczeń, refleksowania zachowań i krytycznego myślenia. Te umiejętności mają wpływ na modyfikowanie własnych zachowań i ról, poszerzanie ich zakresu lub podejmowanie nowych – nieznanych lub niedostępnych. Pomaga w tym umiejętność wyrażania własnego zdania, rozpoznawania granic i określania własnych interesów i potrzeb. Znajomość funkcjonowania procesów decyzyjnych, mechanizmów społecznych oraz barier strukturalnych sprzyja rozumieniu, co jest możliwe w kontekście zmiany, a co jest postrzegane jako niemożliwe. Ułatwia to ocenę sytuacji i wybór działań. W sytuacji nierówności i dyskryminacji indywidualne sprawy jednostki stają się polityczne. Aktywność obywatelska, budowanie zaangażowania oraz odpowiedzialności w podejmowaniu wspólnych/solidarnych akcji są ważnym aspektem wprowadzania konstruktywnych zmian strukturalnych. Wymaga to niekiedy użycia innowacyjnych metod i narzędzi wyrazu lub wpływu. Dziewczęta* i młode kobiety* same decydują o zakresie ich obywatelskiego zaangażowania, mogą w każdej chwili zmienić zdanie, włączyć się lub wyłączyć z działań o charakterze polityczno-społecznym. Do zakresu edukacji emancypacyjnej należy wiedza o metodach aktywistycznych i artystycznych. Kreatywne i stanowcze wyrażanie sprzeciwu i oporu zwiększa efektywność akcji protestacyjnych, podobnie jak budowanie koalicji do osiągnięcia tych celów. Pomocne jest także korzystanie z mediów społecznościowych – stanowią one ważny punkt odniesienia. Mogą pomagać w dystrybucji idei równości i postulatów zmiany. Opierają się jednak na algorytmach umacniających formaty myślowe grup w digitalnym świecie, dlatego ważne jest tematyzowanie możliwych zagrożeń. Mogą być niestety także platformą zachowań mobbingowych, zatem istotne jest uwrażliwianie na przesłanki takich postępowań i szybkie wspólne reagowanie sprzyjające rozwiązaniu tych spraw.

Czerpanie doświadczenia z indywidualnych i grupowych „herstorii”

Opowiadanie „herstorii”, dzielenie się doświadczeniami przez osoby w różnym wieku stanowi zbiór świadectw ukazujących wielość możliwych strategii zachowań w różnych sytuacjach życiowych. Podczas międzykulturowych spotkań dziewcząt* znaczna część wspólnego czasu poświęcona jest takiej wymianie. Nawiązuje to do tradycji międzypokoleniowego i wspólnotowego przekazu. A oto przykład połączenia metody z zakresu pedagogii teraźniejszości, przyglądania się chwili i opowiadania.

Magic Moment

Metoda została zaprezentowana po raz pierwszy przez autorkę artykułu w publikacji *Wake-Up. Samodzielnik* (Reichardt, 2017) i jest stosowana podczas spotkań młodzieżowych, treningów i coachingów.

Wyjaśnienie nazwy:

Magic Moment oznacza w języku filmowym ostatni moment dobrej ekspozycji, moment uwielbianej przez operatorów plastyki światła, czas pełnej mobilizacji podczas kręcenia zdjęć plenerowych. Jest to moment wyjątkowy, szybko przemijający. Wymaga koncentracji osób w zespole zdjęciowym i gotowości do współpracy.

Czas: 1 dzień, ew. kilka godzin.

Cele metody:

- umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb,
- uważność na własne potrzeby,
- umiejętność realizacji potrzeb,
- umiejętność komunikowania potrzeb,
- umiejętność zawiązywania koalicji.

Przykładowy przebieg metody:

1. Wprowadzenie w metodę: zapraszamy każdą osobę z grupy do zastanowienia się nad tym, jak chciałaby przeżyć nadchodzący dzień zgodnie ze swoimi potrzebami. W tym miejscu można przedstawić zasoby grupy, przybliżyć zjawisko *Magic Moment* i wprowadzić nastrój nieograniczoności.
2. Uzgodnienie czasu trwania metody i godziny ponownego spotkania.
3. Celebrowanie każdego momentu dnia indywidualnie i /lub w grupie. Przeżywanie dnia w taki sposób, aby pozostać jak najbliżej siebie i swoich potrzeb z możliwością korzystania z potencjału bycia w grupie oraz przestrzeni, w której grupa funkcjonuje (np. żagłowiec, port, miasteczko portowe).
4. O umówionej godzinie uczestniczki* mają możliwość podzielenia się relacją z dnia w kontekście szczególnych momentów, zrealizowanych i niezrealizowanych swoich potrzeb i zamierzeń oraz aktualnych emocji z tym związanych.

Pomocne jest przygotowanie przyjaznej przestrzeni z miejscem podkreślającym wagę każdej wypowiedzi (np. mini-scena z korzystnym oświetleniem). Ważna

jest dbałość o uważne słuchanie każdej osoby i stworzenie komfortu opowieści bez oceny.

Jeden z przykładów zastosowania tej metody można obejrzeć w sieci pod linkiem: *Magic Moment* – YouTube (https://www.youtube.com/watch?v=VaOcVDVM_Wo).

Podsumowanie

Mimo że w wielu krajach realizowane są działania na rzecz emancypacji dziewcząt* i kobiet*, nadal daleko do równoprawnej sytuacji na świecie pod względem płci. Dlatego w roku 2011 Zgromadzenie Ogólne ONZ ustanowiło 11 października Międzynarodowym Dniem Dziewcząt. Jest to okazja do zwrócenia uwagi społeczności międzynarodowej na problem nierówności płci oraz na brak równych szans, które na całym świecie dotyczą dziewcząt* i młode kobiety*. Istnieje potrzeba stałego podkreślania konieczności respektowania praw dziewcząt* i kobiet* oraz tworzenia skutecznych warunków ich wspierania. Dzięki poczuciu mocy sprawczej indywidualnej i wspólnotowej, mogą one wpływać na pokonywanie ograniczeń narzucanych przez nierówności, opresyjne warunki, stereotypy i wykluczenie.

Działania projektowe w ramach edukacji pozaszkolnej mogą stanowić zaczyn do dalszego rozwoju działań edukacyjnych przeciwdziałających nierównościom poprzez metodykę zorientowaną na wzmacnianie młodych ludzi, budowanej na wartościach, zaufaniu i przyjaźni. Ma to wpływ na zmianę filozofii i klimatu edukacji. Niekiedy w szkolnictwie mamy sytuację wyższości reguł nad potrzebami. Podejście oparte na rozpoznawaniu potrzeb wszystkich osób uczestniczących w procesie uczenia (się) zmienia to, podkreślając znaczenie dobrostanu i poczucia szczęścia. W pracy z terażniejszością wzmacnia się uważność i skupienie na tym, co dzieje się teraz, a nie to, co wydarzy się w przyszłości. Opiera się na „odpuszczaniu”, oddawaniu odpowiedzialności i reagowaniu na potrzeby i zmieniające się warunki. Taka metodyka jest ważna nie tylko dla dziewcząt*, ale także dla nauczycieli*lek. Upodmiotawia, wzmacnia, emancypuje.

Stając przed tymi wyzwaniem edukacyjnymi mierzyliśmy się z niełatwymi zadaniami łączenia współdziałania wspólnoty i dbałości o dobrovolność; indywidualnego wsparcia i troski o proces grupowy, wewnętrznej ambiwalencji z postulatami jasnego komunikatu itd. Artykuł przedstawia próbę wspólnego doświadczania i poszukiwania rozwiązań. Ma on charakter raportu z działania w celu wymiany praktyk.

Kolejny polsko-niemiecki projekt dla dziewcząt* i młodych kobiet*, w tym osób słabosłyszących, odbędzie się w lipcu 2023 roku. Otwiera się kolejna przestrzeń dla indywidualnego i wspólnotowego doświadczania *hic et nunc*.

BIBLIOGRAFIA

- Akselrud, K., Sambor Reichardt, M.A., Röder, K.A., Spatz, V., Teutsch, A., Thanh, H.N., Zeilinger, I. (2021). *Model operacyjny centrów Upelnomocniania dziewcząt**. Kraków: Fundacja Autonomia. Pozyskano z: <https://autonomia.org.pl/publikacje/1-model-operacyjny-centrow-upelnomocnienia-dziewczat>, [dostęp: 1.12.2021].
- Crenshaw, K. (2015). Why Intersectionality Can't Wait. *Washington Post*. Pozyskano z: <https://www.gwi-boell.de/en/2019/05/20/why-intersectionality-cant-wait>, [dostęp: 5.05.2021].
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Herder and Herder.
- Reichardt, M. (2017). *Wake-up. Samodzielnik*. Szczecin: Graphic House.

SUMMARY

Girl Empowerment! Supporting the Power of Girls* and Young Women* in Intercultural Out-of-School Education

The article shows selected aspects of “the pedagogy of empowerment” aimed at girls and young women, alongside proposing methods for a successful transfer of attitudes, knowledge, and skills in this field. In the paper, learning processes are seen from an intersectional perspective, and serve to counteract cultural, structural, and systemic discrimination and unequal power relations. The considerations are based on the experiences gathered during Polish-German projects, as well as those relating to the functioning of day-care centres for girls in the federal state of Brandenburg (Germany), both of which have been the subject of the author's action research over the last ten years.

The text is aimed at educators, parents, girls, young women, and disseminators of ideas who are active in the field of non-formal, school and out-of-school education and who wish to support the empowerment of young people.

Key in these learning processes are attention and sensitivity to individual needs and biographical complexities (understood as a set of life circumstances) while remaining perceptive and supportive of the group process.

In the discussed learning processes, bonding, friendship, solidarity, consensual communication, free and critical thinking, awareness of possibilities and the ability to apply different kinds of strategies in life, as well as the ability to “perceive oneself in the present moment and place”, become particularly important.

One might call this approach a “pedagogy of the present”, as it addresses situations and relationships pertinent to the here and now, rather than the distant indefinite future. As an example of this approach, the article presents the methodology used during an annual one-week German-Polish sailing trip organised for girls and young women.

KEY WORDS: intersectionality, pedagogy of the present, emancipation, empowerment, friendship, solidarity.